

Kontraktační systém

JUDr. Pavel Salák jr., Ph.D.

-
- Pojem typová vázanost smluv
 - Kontraktační systém
 - Zavazovací důvody mimo kontraktační systém
 - pacta
 - kvazikontrakty
 - Formální kontrakty

Typová vázanost smluv

Neexistuje obecná smlouva, ale jen určité smluvní typy

Žaloba má podobu konkrétní – aby existoval nárok, musí existovat žaloba

Contrahere

- sjednávat, smlouvat /obchod/
- dvoustranný závazkový vztah vzniklý z právem uznaného vztahu
- na jeho základě se jeden stává dlužníkem, druhý věřitelem
- consensus - shoda všech subjektů je potřeba x sama o sobě nestačí
- musí být naplněna ještě předepsaná forma, nebo kauza

Není možná:

Dohoda o budoucí smlouvě /jen slib prodeje ve formě stipulace/

Smlouvy ve prospěch třetích osob /alteri stipulari non potest x jedině stipulatio poene - i tak může žalovat jen věřitel, ne třetí osoba/

Kontraktační systém

Gai III.89:

Et prius videamus de his, quae ex contractu nascuntur. harum autem quattuor genera sunt: aut enim re contrahitur obligatio aut uerbis aut litteris aut consensu.

A nyní se podívejme na ty, jež vznikají z kontraktu. Těch jsou pak čtyři druhy: obligace se kontrahuje buďto věcí, anebo slovy, anebo zápisem, anebo (pouhým) souhlasem.

(prakticky totožně Inst. III.13.2)

- historický aspekt – od nejstarších po nejmladší

Dělení:

- I. Formální – verbální a literární (jsou v zásadě abstraktní)
- II. Kauzální – reálné a konsensuální

KVAZIKONTRAKTY

- jako zvláštní skupiny vznikají až v období justiniánském, vzniká zde závazek, aniž by došlo ke konsensu
- některé z nich mají blízko k určitým smluvním typům

Typy:

Legatum per damnationem + legatum sinendi modo

Negotiorum gestio – jednatelství bez příkazu

– je odvozeno od mandata – příkazní smlouvy, tj. jedna osoba koná něco ve prospěch druhé osoby, aniž by o to byla požádána

Je potřeba, aby:

- chyběl výslovný souhlas
- gestor (jednající) má vůli obstarat cizí záležitosti
- jednání musí být pro druhou osobu užitečné
- jednání je neúplatné

Práva a povinnosti:

Dominus negotii – zakázat další jednání x uhradit náklady

Gestor – ukončit jednání, bylo-li zakázáno

- odpovídá za dolus /u krajní nouze /x za custodii /pokud jednal proti zákazu pána/

Žaloby: actio negotiorum gestorum directa, actio negotiorum gestorum contraria, actio funeraria (na náklady pohřbu odpovídajícího postavení zemřelého)

Tutela – poručenství – práva a povinnosti jsou analogické k negotiorum gestio

Cura – opatrovnictví - práva a povinnosti jsou analogické k negotiorum gestio

Solutio indebiti – splnění nedluhu

- někdo poskytl plnění, k němuž nebyl povinen
 - závazek neexistoval
 - závazek existoval mezi jinými subjekty
- osoba, jež plnila, může požadovat navrácení plnění, pokud již bylo vydáno a pokud zde neexistovala kauza uznaná právem
- Justiniánské právo vyžaduje:
 - error solventis – omyl na straně plnícího, jestliže nešlo o omyl, považovalo se za darování
 - error accipientis – omyl na straně věřitele, pokud tento vědomě přijal nedluh, dopustil se krádeže

Ochrana:

Condictio indebiti – žaloba z nedluhu

Condictio ex causa furtiva – příjemce přijal nedluh vědomě

NE reivindikace – předáním došlo k převedení vlastnického práva!!

Pollicitatio – jednostranný veřejný příslib občana ve prospěch obce něco vykonat, postavit

- není potřeba jeho přijetí ze strany obce, nemá formu. Vymahatelný až od Justiniána a jen tehdy, byl-li oznámen okamžik zahájení činnosti

Votum – jednostranný veřejný příslib náboženského charakteru ve prospěch božstva, je vymahatelný příslušnými kněžími mimosoudní cestou

Communio incidens – jeden ze spoluvlastníků jedná ve společném zájmu (ochrana NG)

Alimentační povinnost – povinnost vyživovací, původně pro jednotlivé případy (za Antonina Pia a Marka Aurelia), později obecná povaha, zejména s vlivem křesťanství (milosrdenství krve)

Justinián – povinnost mezi předky a **legitimními** potomky, výše určena soudem dle možností povinného.

PACTA

„PACTA SUNT SERVANDA“ v římském právu neplatí, je až zásada odvozená z glosátorské a komentátorské školy

- jde o různé neformální dohody mezi stranami, jejich závaznost byla a priori v rovině morální x některé druhy byly žalovatelné:

PACTA ADIECTA

- uznává je i ius civile
- adjektické dohody připojované tradičně zejména ke kupní smlouvě
- mají akcesorickou povahu
- nejsou žalovatelné samostatně, ale při actiones bona fidei k nim soud musí přihlížet

PACTA PRAETORIA

- uznává je ius honorarium
- vychází z formule „pacta conventa servabo“ (budu zachovávat uzavřené dohody) a chráněny nejprve skrze actiones in factum
- později zvláštní žaloby či námitky

PACTA LEGITIMA

- ze zákona od lidového shromáždění: např. membrum ruptum – dohoda o odškodnění za zničení končetiny (zákon XII. Desek) – uznává ius civile
- z císařských konstitucí: např. donatio

KONTRAKTY

FORMÁLNÍ

KAUZÁLNÍ

verbální

literární

reálné

konsensuální

pojmenované

Nepojmenované innominati

- SPONSIO
- STIPULATIO
- DOTIS DICTIO
- SLIB

PROPUŠTĚNCE

- EXPENSILATIO
- NOMINA
TRANSSCRIPTIA

- MUTUUM
- COMMODATUM
- DEPOSITUM
- PIGNUS

- DO UT DES
- DO UT FACIAS
- FACIO UT DES
- FACIO UT FACIAS

- EMPTIO-VENDITIO
- LOCATIO-CONDUCTIO
 - rei
 - operis
 - operarum
- SOCIETAS
- MANDATUM

Pacta

PACTA ADIECTA – např. in diem addictio /výhrada lepšího kupce/, pactum protimeseos /předkupní právo/

PACTA PRAETORIA – např. transactio /smír/, receptum nautarum, receptum cauponum

PACTA LEGITIMA – pactum de donationis, arrha /závdavek/

FORMÁLNÍ KONTRAKTY

Ke vzniku je potřeba:

1. Konsensus
2. Splnění příslušné formy, která je pro daný kontakt vyžadována

Jsou abstraktní – kauza /důvod/ nemusela být dána
- např. u stipulace původně neuskutečnění kauzy
nevedlo k neplatnosti stipulace /teprve později
byla dána možnost obrany exceptio doli/

- Verbální kontrakty – stipulace
- Literární kontrakty

VERBÁLNÍ KONTRAKTY

- kontrakty uzavírané STANOVENOU ústní formou
- dání slibu – otázka, na kterou následuje příslušná odpověď

SPONSE

- náboženský původ – původně přípověď spojená se sakrálním aktem /např. slavnostní zapití/ – dle zákona XII. Desek nebyl ještě žalovatelný
 - vyhrazena jen římským občanům
- DARI SPONDES? – SPONDEO!

STIPULATIO

- přípustná i pro cizince
- musela být provedena jinými slovy než sponse: PROMITIS? FIDEIPROMITIS? ..., přípustné byly v i řečtině: HOMOLOGEIS?, později i v jiném jazyce

Shoda otázky s odpovědí:

- původně tytéž výrazy v tomtéž jazyce
- později bylo možno odpovědět i jiným jazykem, pokud se výraz shodoval a strany si rozuměly
- 472 n.l. zrušen požadavek přímé otázky a odpovědi /císař Leo I./

Cautio

- listina sepsaná jako důkaz o tom, že stipulace proběhla x role pouze důkazní /patrně vliv řeckého práva/
- konec 2. st. n. l. - pokud je v listině dosvědčen ústní slib, má se za to, že předcházela otázka ústní
- Justinián – sepsání listiny fakticky nahradilo stipulaci x závaznost stipulace vycházela ze slov /verba/ ne písma /litterae/

STIPULACE – obsah, druhy

Obsah

- bylo možno jen certum, incertum (tedy facere všeho druhu) připuštěno až později
- neplatná, je-li plnění: nemožné, nemravné, bez peněžité hodnoty, zcela neurčité, ve prospěch nebo k tíži třetích osob
- v císařství doplňována stipulace ke každé smlouvě – ne jako novační, ale jako akcesorická, pojišťovací (že všechny závazky ze smlouvy budou splněny)

Causa

- nevyžadována x u neuskutečněné, neplatné a naříkatelné možno později užít exceptio doli, nebo exceptio non numeratae pecuniae /tam, kde nebylo možno dát námitku podvodu – např. proti rodičům, patronům /, popř. žalobu condictio incerti
- vadu dokazoval slibující – promissor

Subjekty

Věřitel – *stipulans*

Dlužník – *promissor*

Ochrana

Jednostranný kontrakt – jen jedna strana má žalobu, druhá nikoliv:

Actio ex stipulatu – předmětem plnění je incertum

Actio (condictio) certae creditae pecuniae (rei) – předmětem plnění je certum

Případná ochrana dlužníka:

Exceptio doli

Exceptio non numeratae pecuniae – od císaře Caracally

Querella non numeratae pecuniae – poklasická doba – obdoba předchozí námitky, lze použít, i když nebyla použita *actio ex stipulato*

Další verbální obligace

Stipulatio poenae

- k utvrzení vztahu, plnění dohodnutého je vymáháno pod hrozbou pokuty
- k náhradě škody, jež vznikla nesplněním povinnosti

Typy:

závazku

- jedna stipulace, jejím předmětem je pokuta při nesplnění hlavního závazku
- dvě stipulace – jedna na plnění a druhá na pokutu, pokud nebude splněno, může věřitel buď ocenit vzniklou škodu, nebo žalovat na pokutu

Adstipulatio

- k původní stipulaci přistupuje spoluvěřitel (akcesorický vztah ke stipulaci, solidární obligace)
- adstipulator může přijmout, ale také odpustit dluh x pokud jej přijme, je povinen vydat jej věřiteli

Adpromissio (mladší formy fideipromissio, fideiusio)

- přistupuje dlužník – je možno požadovat po hlavním dlužníkovi, nebo po tomto
- akcesorická povaha /může být nejen ke stipulaci/, původně časově omezeno /2roky/, později neomezeno + přechází na dědice, solidární obligace x od Justiniána musí být nejprve požadováno po hlavním dlužníkovi

Dotis dictio

- slib patera familias nebo dlužníka ženy či ženy sui iuris, že zřídí této ženě věno
- bez předchozí otázky /v případě jiných osob je třeba otázky/, mlčení manžela je chápáno za souhlas

Promissio iurata liberi

- slib propuštěnce svému patronovi, že pro něj bude vykonávat určit služby

Vadiatura

- slibující (vas) ručí za to, že se třetí osoba dostaví k soudu, pokud k tomu nedojde, je místo této osoby žalován ručitel

LITERÁRNÍ KONTRAKTY

Kontrakty uzavírané STANOVENOU písemnou podobou

Je vyžadován konsensus + zápis oběma stranami /nebo alespoň jednou z nich/

NOMINA TRANSSCRIPTIA

-Zápisy týkající se peněžité pohledávky z již existující obligace, směřují k její novaci

Druhy:

T. a rem in personam (přepis z věci na osobu)

- dluh z existující obligace je zapsán jako dluh z literární obligace, slouží k posílení postavení věřitele

T. a persona in personam (přepis z osoby na osobu)

- dluh osoby z původní obligace je touto literární obligací připsán k tíži jiné osobě (delegace – slouží k převodu pohledávky)

Dlužník je chráněn exceptio doli

Vychází z užívání v poklasické době

x ***nomina arcaria*** – zápisy do pokladní knihy, nejde o obligaci, jde jen o důkazní prostředek

CHIROGRAPHAE

- řecky „vlastnoruční písmo“
- má původně jen důkazní hodnotu x později existuje procesní ochrana
- je napsán jen v jednom vyhotovení a potvrzen věřitelem /typicky dlužní úpis/

SYNGRAPHAE

- řecky „písemný záznam“ – zakládá literární kontrakt
- písemný záznam fingovaných právních jednání – existuje ve dvou vyhotoveních